

Eetikaaudit kui ettevõtete sotsiaalse vastutustundlikkuse hindamise ja eetiliste riskide ennetamise vahend.

Merle Ojasoo

Vastutustundlik ja eetiline äritegevus on põhimõte, mida jätkusuutlik äriühing 21. sajandil eirata ei saa. Rahvusvahelised organisatsioonid (ILO, OECD, Euroopa Komisjon jt) on kehtestanud ettevõtetele sotsiaalseid ja eetilisi standardeid, mille järgimine ei ole enam vabatahtlik vaid kohustuslik. Lisandunud on vabatahtlikke sotsiaalse aruandluse raporteid ja juhendmaterjale sotsiaalselt vastutustundliku ettevõtluse (*corporate social responsibility, CSR*) edendamiseks organisatsioonides.

Ometigi on paljud uuringud (Cerin 2002, Solomon ja Lewis 2007; Brande 2010, Fassin ja Buelens, 2011, Scalet ja Kelly, 2009) ja ka isiklikud kogemused vastutustundlike ettevõtete raportite hindajana viidanud juhtumitele, kus kõrgeid hinnanguid ja tunnustust pälvinud vastutustundlik ettevõtte on käitunud ebaeetiliselt või rikkunud vastutustundliku käitumise põhimõtteid. Sellised juhtumid kahjustavad sotsiaalse vastutustundlikkuse olemust, langetavad sotsiaalsete raportite usaldusväarsust ja kahjustavad sidusgruppide huve. Sellest johtuvalt on tekkinud küsimus, mil moel ja milliste juhtimismeetmetega on võimalik selliseid olukordi vältida ja vastutustundlikku ettevõtlust strateegilisemalt planeerida.

Vastava erialase kirjanduse läbitöötamise ja eri mudelite analüüsimise kaudu jõudsin seisukohale, et vältimaks konflikte raportites esitatu ja tegelikkuse vahel ning eetilise juhtimise toetamiseks ettevõtetes on üks efektiivseid tööriistu eetikaudit. Senised eetikauditi käsitlused (Kaptein 1998, Rosthorn, 2000, Carmichael jt 1998) keskenduvad peamiselt eetilise keskkonna kaardistamise ja faktide konstateeringutega, kuid riskid või ka võimalikud varjatud riskid võivad jääda avastamata. Paljud ärieetika uurijad (Parboteeach *et al.*, 2010; Morimoto *et al.* 2004, Carmichael *et al.*, 1998) viitavad vajadusele arendada ja täiendada selliseid

juhtimisinstrumente (sh eetikaauditit), mis aitaksid juhtidel paremini planeerida ja juhtida eetilist mikrokliimat ning hinnata eetilisi riske.

Oma doktoritöös analüüsisin ja täiustasin seniseid eetikauiditi käsitlusi, lisades eetiliste riskide hindamise mooduli koos protsessi kirjeldusega. Eetiliste ja varjatud eetiliste riskide hindamine muudab eetikauiditi kui juhtimisinstrumendi efektiivsemaks. Arendatud auditimudel kaardistab eetilised ja varjatud riskid ning aitab hinnata riskide ilmumise tõenäosust ja mõju ulatust. Riski kaardistamine ja hindamine peegeldab ettevõtte vastutustundliku ja eetilise käitumise tegelikkust, aitab avastada ja ennetada eetilisi riske, mis võivad ohustada ettevõtte usaldusväärust sidusgruppide hulgas. Riskide juhtimise või ennetamise kohta antakse soovitusel auditi lõppraportis.

Loodud mudelit testiti ühes Eesti väikeettevõttes. Kuna eetikauiditi mudel on paindlik ja seda on võimalik kasutada vastavalt ettevõtte vajadustele, viidi doktoritöö raames eetikaaudit läbi infotehnoloogia valdkonnas. Auditeerimise jooksul tehti märkmeid ja parendusettepanekuid protsessi täiustamiseks. Näiteks selgus, et grupiintervjuud ja selle tulemused võivad olla mõjutatud domineerivast grupiliidrist, mistõttu auditeerimise objektiivsuse seisukohalt ei ole otstarbekas grupiintervjuusid korraldada (v.a eetiliste dilemmade diskussioonis). Positiivne tagasiside ja tänulikkus auditeeritud ettevõtte poolt, vastastikune koostöö ja heatahtlikkus annavad usku järgmisteks edukateks eetikaaudititeks.

Töö tulemusena selgus veel, et CSR-aruanded, deklareeritud väärtused ja tegelikkus on sageli omavahel vastuolus, mistõttu kannatab CSR-põhimõtete ja raportite usaldusväärus. Ühest küljest ei saa investorid ja teised sidusgrupid kasutada CSR-raportit kui infoallikat, teisalt näitas kirjanduse uuring, et raportite sisu ei hõlma ka kõiki CSR-i olulisi valdkondi (jätkusuutlikkus, õiguslike ja majanduslike normide järgimine, filantroopia, keskkonnakaitse). Väheoluline ei ole ka asjaolu, et eetilised ja sotsiaalsed riskid võivad varitseda ettevõtteid ja nende huvigruppe valdkondades, mis CSR-aruandlusega seotud ei ole (näiteks infotehnoloogia, avalikud suhted jt). Neid riske saab maandada või paremal juhul ennetada eetikauiditi kasutamisega. Samuti aitavad eetikauiditi tulemused konkreetsemalt kavandada ettevõtte CSR-strateegiate elluviimist selliselt, et sidusgruppide ja ettevõtte usaldusväärus ei saaks kahjustada.

Täiustatud mudelit on sobiv kasutada mis tahes ettevõttes, auditeerides kas kogu organisatsiooni kui tervikut või mõnda kindlat valdkonda. Vähetähtis ei ole ka doktoritöö raames läbi viidud uuringu tulemus, mis viitab olukorrale, kus CSR-raportite aruandlus toob kaasa silmakirjalikkuse ilminguid, sest raportites esitatu ja tegelik käitumine ei pruugi alati olla vastavuses.

Algtekst: Merle Ojasoo doktoritöö, 2014